

De zwarte weduwe, een gevaarlijke maar zeer schaarse spin

Bram Koese, EIS-Nederland

Zwarte weduwen (*Latrodectus mactans* en *L. hesperus*) zijn spinnen uit de familie der kogelspinnen. Het zijn vrij grote soorten, met vrouwtjes die wel 3,5 cm lang kunnen worden, inclusief de poten. Het zijn prachtige zwarte, glanzende spinnen. Voor een zekere determinatie moet de spin van onderen worden bekeken: op de 'buik' van de vrouwtjes bevindt zich een felrode zandlopervormige vlek. Wereldwijd komen er circa dertig *Latrodectus*-soorten voor. De Australische roodrugspin (*Latrodectus hasselti*) wordt soms ook geïmporteerd in andere landen. Deze soort is makkelijk te herkennen aan de felrode band die over het achterlijf loopt. In het zuiden van Europa komen ook *Latrodectus*-soorten voor: *L. tredecimguttatus* en *L. liliana*. De eerste soort heeft ook rode stippen op de bovenzijde van het achterlijf.

Latrodectus-soorten bezitten krachtig gif dat hun prooien effectief verlamt, maar ook schadelijk is voor de mens. Het

De zwarte weduwe van onderen gezien met een eicocon
(Bron: Wikipedia, creative commons)

Waterwaaier waaiert uit

Ruud Beringen, FLORON

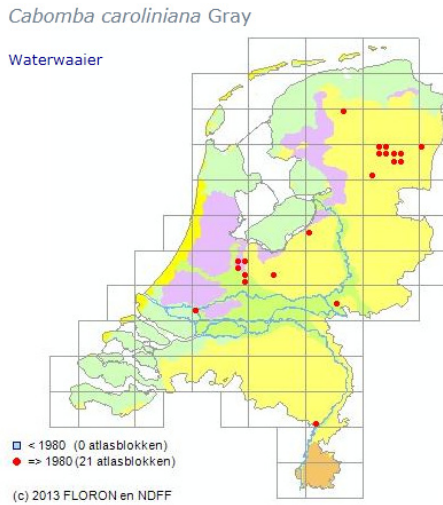
Waterwaaier (*Cabomba caroliniana*) is oorspronkelijk afkomstig uit de gematigde tot subtropische delen van Zuid-Amerika. Het is een geliefde aquariumplant, die door de handel in vijver- en aquariumplanten over grote delen van Noord-Amerika, Azië, Europa en Australië verspreid is. Omdat de soort al zo lang op grote schaal verhandeld wordt is het oorspronkelijke areaal niet meer met zekerheid vast te stellen.

gif werkt als neurotoxine en er kunnen hevige pijnen en andere klachten ontstaan na een beet. Om de klachten tegen te gaan kan er een antigif worden toegediend. Slechts zeer incidenteel volgen er lange-termijn klachten of de dood na een beet. Vooral voor jonge kinderen, zieken en ouderen kan een beet ernstige gevolgen hebben.

Zwarte weduwen komen oorspronkelijk uit een vrij groot gebied in de VS, met uitlopers van het areaal naar Canada en Midden-Amerika. Omdat zwarte weduwen vaak dicht bij de mens leven worden ze nogal eens verslept naar nieuwe gebieden. De zwarte weduwe komt waarschijnlijk maar zelden in Nederland terecht; slechts enkele malen is de soort met zekerheid vastgesteld door specialisten. Vaak bleek er een verband met de invoer van oude auto's. Blijkbaar kunnen de spinnen prima een web maken in het chassis en zo makkelijk meeliften naar andere plaatsen. Ditzelfde bleek het geval in België. Via de Antwerpse haven blijkt er een geregelde toestroom van zwarte weduwen uit de VS plaats te vinden via autotransport. Vanuit deze auto's kunnen de spinnen in gebouwen komen en ook hier kunnen ze hun webben maken, overleven en jongen produceren. Door de lage temperatuur en hoge neerslaghoeveelheid in Nederland in vergelijking met de oorspronkelijke biotoop in de VS, is het voorlopig niet waarschijnlijk dat zwarte weduwen in ons land kunnen aanslaan in de groene ruimte. Geregeld komen er in ons land meldingen binnen van een 'zwarte weduwe', waarna vaak blijkt dat het gaat om een andere kogelspin: de grote steatoda (*Steatoda grossa*). Ook dit is een grote, glanzende kogelspin die in de buurt van gebouwen leeft. De grote steatoda heeft echter een bruin kopborststuk en bruine poten, en geen zandlopervormige felrode vlek op de 'buik'.

Opmars in Nederland

Verwildering van waterwaaier in de Nederlandse buitenwateren werd in 1986 voor het eerst geconstateerd in de haven van Maasbracht. Na 1986 zijn er verder geen Nederlandse vondsten meer bekend tot 2005. Aanvankelijk werd dan ook gedacht dat deze van oorsprong subtropische soort niet bestand zou zijn tegen de Nederlandse winters. In 2005 werd waterwaaier echter in sloten en vaarten in de omgeving van Loosdrecht waargenomen. Al gauw bleek dat

ze hier plaatselijk zo massaal aanwezig was dat zwemmers en pleziervaart gehinderd werden en dat inheemse ondergedoken waterplant-en werden weggeconcurrerd.

In de jaren 2006 en 2007 is de plant daarom door het waterschap bestreden, maar desondanks heeft de soort zich in de omringende natuurgebieden weten te vestigen. Binnen de provincie Drenthe heeft waterwaaier inmiddels een tweede bolwerk gevormd. In Drenthe werd de soort voor het eerst in 2007 in het Oranjekanaal in de omgeving van Orvelte waargenomen. Sindsdien is waterwaaier uit het Oranjekanaal en directe omgeving uit minstens 17 km-hokken gemeld. In het Oranjekanaal, dat niet meer in gebruik is voor de scheepvaart, wordt waterwaaier vergezeld door een andere exoot, namelijk ongelijkbladig vederkruid (*Myriophyllum heterophyllum*). Beide soorten komen hier plaatselijk in grote hoeveelheden voor.

Herkenning

Waterwaaier is een in de bodem wortelende, ondergedoken waterplant, waarvan tijdens de bloei alleen de bloemen en enkele kleine drijfblaadjes boven het wateroppervlak uitsteken. Door deze ondergedoken leefwijze is *Cabomba* een opvallende plant. Bovendien lijkt ze op het eerste gezicht veel op ondergedoken waterplanten als hoornblad, vederkruiden en waterranonkels. Van deze waterplanten is waterwaaier te onderscheiden door te letten op de bladstand. Waterwaaier heeft tegenoverstaande bladen, bij hoornblad en vederkruid staan de bladen in kransen, de waterranonkels hebben verspreid staande bladen. Bij een gerichte zoekactie in 2006 op de plek bij Maasbracht waar waterwaaier in 1986 voor het laatst gezien was, bleek ze nog steeds voor te komen. In de tussenliggende 20 jaar was de soort niet meer van deze plek gemeld. Hieruit blijkt wel dat waterwaaier een opvallende soort is die lang op een plek kan voorkomen zonder opgemerkt te worden.

Het blijft uitkijken!

In 2012 zijn maar weinig groeiplaatsen van waterwaaier gemeld. Mogelijk heeft de vorstperiode met ijs en sneeuw begin februari 2012 de ontwikkeling van de planten nadelig beïnvloed en deze terugval in het aantal meldingen veroorzaakt. Wel is de plant dat jaar opgedoken in het Rijnstrangengebied (Gelderse Poort). Uit dit gebied waren nog geen waarnemingen bekend. Het blijft dus uitkijken. Uit het verleden verleden weten we dat de soort onze winters goed kan doorstaan en dat als ze ergens éénmaal ontdekt is, meer waarnemingen uit de directe omgeving kunnen volgen.

Meer informatie:

www.nederlandsesoorten.nl/nsr/concept/000000016976/
www.verspreidingsatlas.nl/5533

Habitus van waterwaaier. De tegenoverstaande bladeren zijn gesteeld en meervoudig gaffelvormig gedeeld met smalle lijn-vormige bladslippen (Foto: Ben Kieft)